

Samisk skyltning

att synliggöra det samiska i vardagen

Kajsa Kuoljok

Ájtte

Samisk skyltning

att synliggöra det samiska i vardagen

av
Kajsa Kuoljok

Ájtte, Svenskt Fjäll- och Samemuseum
Ájtte, Duottar- ja Sámemusea
Jokkmokk 2014

Text: Kajsa Kuoljok
Layout: Kajsa Kuoljok/Folke Hansén
Omslagsfoto: Kajsa Kuoljok
Tryckning: Sandvikens Tryckeri, 2014

Ájtte, Svenskt Fjäll- och Samemuseum
Ájtte, Duottar- ja Sámemusea
Box 116, 962 23 Jokkmokk

Småskrifter från Ájtte 10
ISSN 1100-360X
ISBN 978-91-87636-23-3

SÁMÁSTIT = coolt!

Innehåll

Förord	5
Att synliggöra det samiska	7
Det lokala samiska samhället	9
Vårt vackra språk	11
Unga berättar	13
Språkspanare	15
Viktigt med samisk skyltning	16
Att efterfråga samisk skyltning	16
Arbeta med språket	21
Graffitiworkshops	25
Nya ord	26
Slutord - ett levande språk	29
Litteratur	30
Skyltar	31

Förord

Under 2012-2014 har Ájtte, Svenskt Fjäll- och Samemuseum i Jokkmokk och Árran - julevsáme guovdásj/lulesamisk senter i Tysfjord bedrivit språkprojektet “Giela muitalusat /Giela giehto. Det samiska språket – tre generationer berättar”. Projektet är ett Interregionalt samarbetsprojekt och på svensk sida har etnolog Kajsa Kuoljok varit projektledare och drivit projektet tillsammans med fil. dr. Ylva Jannok-Nutti.

Samtalen har genomförts av Kajsa Kuoljok och av etnolog Ann-Catrin Blind och i graffitiprojektet har Sunna Kuoljok-Lövgren varit konstnärlig ledare. Språkprojektets målsättning har varit att dokumentera tre generationers tankar och idéer kring det samiska språket och dess framtid. Ett stort fokus har legat på de ungas tankar om språket. Barn och unga är en viktig målgrupp för Ájtte museum och i flera projekt (Árrangádde, Samisk ungdom, Samiska växter i Laponia) har museet samarbetat med samiska barn och unga som genom projekten varit med att påverka innehållet i verksamheten. Avsikten med projektet var att dokumentera tankar om det samiska språket men utifrån de samtal vi haft med samiska barn och unga i Jokkmokk insåg vi att vi var tvungna att ta de ungas berättelser på allvar och därför har flera “spin-off”-projekt uppstått; språkspaning, graffitiworkshop, samiska skyltar och utställningen “Gállegiella/Gollegiella”. Genom “spin-off”-projekten har vi velat realisera de ungas idéer och önskemål samtidigt som de själva lyfts in som aktiva deltagare i att synliggöra och arbeta med det samiska språket.

Tack till alla som deltagit i seminariet och i samtalen kring det samiska språket. Tack till eleverna i årskurs 5 och 6 på Sameskolan i Jokkmokk som deltagit i graffitiprojektet och som med liv och lust arbetat med det samiska språket.

Jokkmokk den 22 april 2014
Kajsa Kuoljok

De Du fått
ge du vidare.

Gäfestället
City's

Media
böcker

Vivot SMS:ot
čällojavonjit
šámi gillie

T9

CIRKLAR

Fler språk-
arenor
Fika
Afterwork

VÅGA!

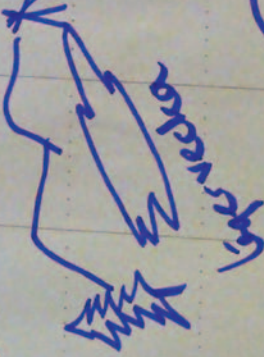
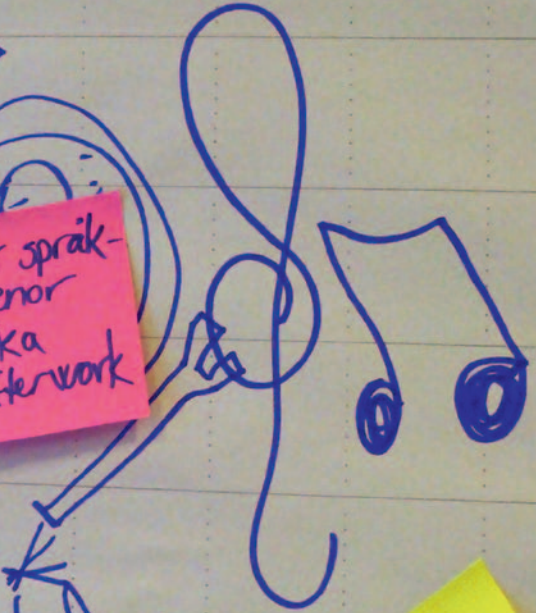
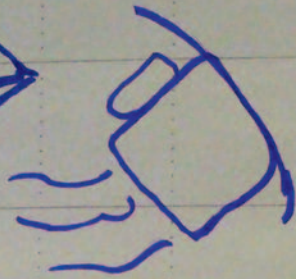
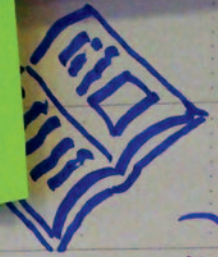
Fler
språk-
arenor!

Musikcafé
kreativt
slapande
på Viddens

ELDSÄLAR

Att
Samiska
hörn med

Att synliggöra det samiska

“Samiska ska synas och höras i affären, på skolan, hemma, i min dator och telefon, på TV, i radion – ja överallt.” (Ung kvinna) Det var röster som kom upp under ett seminarium anordnat i språkprojektet där vi frågade samiska barn och unga hur och var de vill att det samiska språket ska finnas. I språkprojektet “Giela muitalusat /Giela giehto. Det samiska språket – tre generationer berättar” samlades tankar och önskemål kring det samiska språket och dess framtid genom samtal med samer i olika åldrar i Jokkmokk. Barn och unga har berättat att de som språkbrukare inte syns i det offentliga rummet och de önskar att det samiska språket ska höras och synas på fler platser än idag. Under avslutningen av seminariet ställde en ung tjej frågan ”vad händer nu?” Även de unga har förväntningar att deras deltagande och önskemål ska leda till någonting, att förändringar ska ske. De ungas önskan om en förändring i vårt lokalsamhälle där det samiska i framtiden ska vara mer synlig har varit en drivkraft i projektet. Vi har velat agera för att vårt samhälle ska bli en mer synlig samisk miljö.

I den här boken har vi lyft vikten av samisk skyltning och att göra samiskan synlig i vår vardag. Boken inleds med en kort beskrivning av vårt lokala samhälle och några tankar om att lära sig och använda det samiska språket. Därefter beskrivs hur språkprojektet arbetat med olika aktiviteter där de unga fått vara med och jobba kring att synliggöra språket.

I boken visar vi att skyltar på samiska har både en kunskapsbärande och en symbolisk funktion, de visar på en samisk närvaro. I projektet har unga språkspanare pekat ut platser i vårt lokalsamhälle där de önskar att det fanns samisk skyltning. Projektet har sedan följt upp detta genom att besöka dessa platser för att vidareförmedla de önskemål som de unga haft och för att lyfta frågan om varför det saknas samisk skyltning. Några svar vi fått är att tanken inte har slagit dem tidigare då ingen har efterfrågat samisk skyltning. Praktiska och ekonomiska faktorer har nämnts som andra orsaker. Därför har projektet tagit fram affischer och skyltar på lule-, syd- och nordsamiska som är anpassade dels för institutioner och dels för hemmet och som finns redovisade i boken.

“Samiska ska synas och höras i affären, på skolan, hemma, i min dator och telefon, på TV, i radion – ja överallt.”

ЈОККОК
ЈАҢКАМАНКЕ

70

P

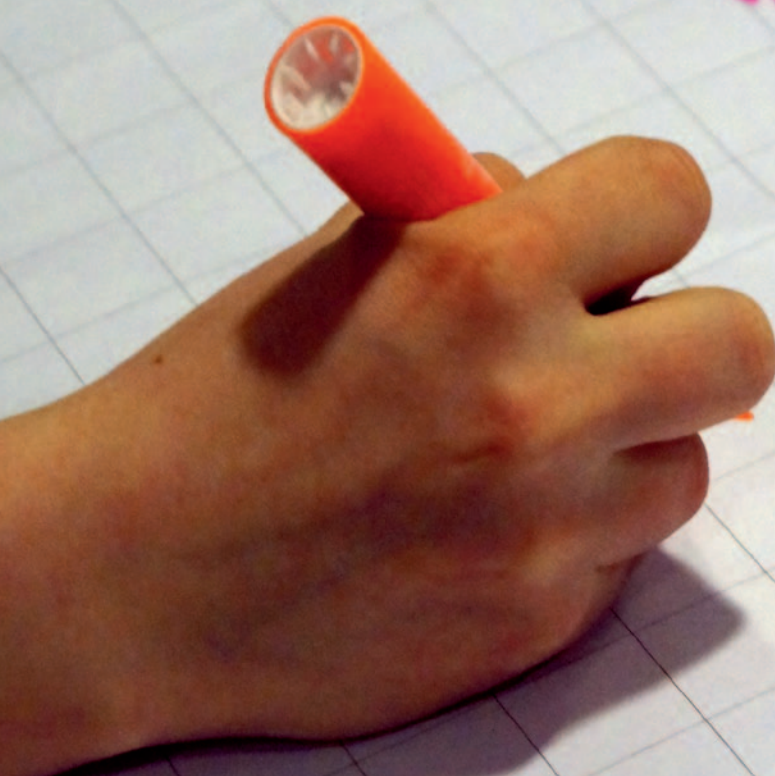

Det lokala samiska samhället

Barn har rätt till sitt språk, kultur och religion. Det gäller också barn som tillhör en minoritet eller ett ursprungsfolk (FN:s Barnkonvention, UNICEF artikel 30. 2009). Det samiska samhället som de samiska unga i olika länder lever i varierar mellan de nationella landsgränserna och mellan olika samiska grupper men gemensamt har de i utmaningen att uttrycka sin kulturella tillhörighet i ett samhälle dominerat av en majoritetskultur (Jannok Nutti 2011).

Unga kan möta samiska språket i sin vardag inom hemmet och/eller i skolan. I Jåhkåmåhkke, Jokkmokk, som är vårt lokala område finns en särskild samisk förskola och en sameskola. Det finns integrerad samiska undervisning på högstadiet och ett samiskt program på gymnasiet. Jokkmokk är beläget i ett lulesamiskt område i norra delen av Sápmi. Jokkmokks kommun är flerspråklig och här talas både lule- och nordsamiska. I Sametingets lägesrapport för de samiska språken 2013 beräknar man att det på svensk sida finns 5000-6000 nordsamisktalande och 500 lulesamisktalande i Sverige och i Norge och båda språken anses vara hotade (<http://www.sametinget.se/70485>). Flerspråkighet, att man använder mer än ett språk är ingenting nytt i ett samiskt sammanhang, det har för en stor del av den samiska befolkningen i flera generationer varit en normal språksituation (Helander 2002).

... AND PRACTICE

PRATA

PÅ
NO
FEAR

Vårt vackra språk

Alla har sin personliga erfarenhet och sitt förhållande till språket. Tillsammans har alla tre generationer uttryckt en positiv attityd till det samiska språket och beskriver det som något viktigt och, precis som uttrycket säger sámegiella gállegiella, att samiska är guldspråket. På frågan om varför man vill lära sig samiska svarar en ung kvinna "Samiska är en del av den man är." (Ung kvinna)

Många har vuxit upp med ett levande samiskt språk omkring sig utan att själva börjat prata samiska. Flera uttrycker svårigheter både att få lära sig och få tillfälle att använda och utveckla sin samiska, bristen på språkarenor nämns som en av orsakerna. Genom att vara aktiv och satsa mycket tid på att studera samiska har flera tagit klivet över och blivit samiskspråkiga. Andra har lärt sig samiska via musiken eller jojken. För många har familjen varit en viktig motivation och de har börjat prata samiska när de fått barn. Genom att söka sig till arbeten och sociala sammanhang där samiskan används aktivt får man också en större motivation för att använda samiska. En stor utmaning är att bryta mönstren med dem man alltid har pratat svenska med och istället byta språk till samiska, speciellt svårt kan det vara att byta språk med den närmaste familjen.

Ole Henrik Magga lyfter betydelsen av det egna engagemanget för språket och säger:

"To av de viktigaste ting som virker inn på språkets bevaring og utvikling, er hvordan vi tenker om språket og hvordan vi skriver språket. Det er nemlig først og fremst våre egne valg som avgjør språkets framtid. Naturligvis betyr de ytre rammer meget. Men vår egen innstilling er den aller viktigste. Vi må rett og slett ville noe. Det er sjelve kjernen." (Magga 2002)

"Samiska är en del av den man är."

Roger Rimpi, förälder

Föräldrar, släkt och lärare kan ge ungdomar den start som de behöver. Men sedan måste de själva vara intresserade av att lära sig språket. Det intresset startar i skolan och i hemmet. Sedan är det till stor del upp till dem själva att tycka det är viktigt att lära sig samiska. Språk är makt och det ger frihet. Med språket kan du få ett jättebra jobb och få bra betalt, det kan trigga de unga. Varenda person som läser ett nytt språk bevisar att det går att lära sig ett nytt språk. Avdramatisera det och koncentrera dig på vad språket kan ge dig. Språket för traditioner vidare, det ger en stark självkänsla och om du vill kan du få din lön och tjäna pengar på ditt språk om du är duktig.

Unga berättar

Samiska språket varken hörs eller syns i det offentliga rummet, säger de unga. De anser att det samiska språket ska synas och höras på fler platser än vad det gör idag, till exempel på skyltar i affären och i skolan. Att fler ska prata samiska med dem när de möts är en annan önskan, då skulle det bli lättare att lära sig språket. Det finns inte många personer som de känner att de kan vända sig till, några nämner de äldre som sin áhkko och áddja, mormor/farmor och morfar/farfar som de kan använda samiska språket med. En förälder berättar hur dottern spontant bytte språk från svenska till samiska när hon läste inlägg på Instagram som var skrivna på samiska. De unga är vana att använda olika språk i olika situationer och att föra in det samiska språket i den kontexten är en metod som dotterns samiskalärare använder för att de ska utveckla sitt språk.

“Det är viktigt för de unga att mötas av det samiska språket på de platser där de rör sig dagligen, dels fysiskt som på skolan/förskola och på fritidsaktiviteterna och dels på de interaktiva forumen som facebook och spelplatserna.” (Förälder)

...språket ska synas och höras på fler platser än vad det gör idag...

Angelica Aira, samiskalärare

Jag tycker det är viktigt att motivera eleverna och lägga fokus på det som de tycker är intressant. Vi måste hitta saker som får dem att bli intresserade och som gör att de tycker att det är roligt med samiska. Vi måste få in språket i vardagen och bryta mönstret som gör att vi pratar svenska. Det måste ske i små steg. Många elever skickar förfrågningar till mig och vill följa mig på Instagram. Jag tänkte att jag kan använda Instagram som ett sätt att motivera eleverna att skriva på samiska. Just nu jobbar vi med stavning så jag har sagt att var 5:e inlägg som de lägger ut på Instagram ska vara skrivet på samiska. Det är så roligt att se att de skriver på samiska.

BIB LIO TEK

Språkspanare

För att ringa in möjligheterna och problemen de unga upplever kring det samiska språkets användning i vardagen anordnades aktiviteter där de unga själva var en aktiv part i arbetet. Var de unga saknar närvaron av det samiska språket var det första som undersöktes. Killar och tjejer från mellan- och högstadiet blev språkspanare och gick ut i lokalsamhället med en videokamera och en kamera. Med dessa verktyg berättar de om sin vardag i skolan, hemma och på sina fritidsaktiviteter och pekar ut platser i samhället där de saknar det samiska språket. I skolan, i gymnastikhallen, i isladan, i sportaffären, i mataffären saknas samisk skyltning. De pekade även ut produkter, till exempel datorspel, som de vill ha på samiska. Sedan har de, med olika metoder, arbetat mot visionen att samiska språket ska höras och användas mer.

Jus viehkeve dárbaha, skuolka biellov!
If you need help, push the bell!

Jus viehkeve dárbaha, skuolka biellov!
If you need help, push the bell!

Viktigt med samisk skyltning

Marit Kuhmunen, elev

Jag tycker att samiskan är ett vackert språk och jag tycker om att se de samiska skyltarna.

Det är så vackra bokstäver i samiskan, som *ŋ:et*.

Att se skyltar och texter på samiska aktiverar språkcentrat och att få tillfälle att läsa på samiska är viktigt för läsinläringen. I dagens informationssamhälle där texter inte längre bara finns i böcker, där vi skriver mejl, sms och chattar har användandet av skriftspråket fått nya dimensioner (Helander 2002). Skriftspråket representerar språkets synliga del.

År 2000 då Jokkmokks kommun blev en samisk förvaltningskommun blev kommunen ålagd att skylta på de två samiska språk som talas i kommunen. Skyltar har både en kunskapsbärande och en symbolisk funktion (Landry, Rodrigue & Bourhis 1997). Skyltar på samiska har olika funktioner och

betydelser, dels för de olika generationerna som har vuxit upp med olika inställningar i samhället gällande det samiska språket och dels utifrån att de själva har varierande kunskaper i det samiska språket. En kvinna berättar om en välkomnande känslan av att se samiska skyltar: "Man blir glad och dras till sådana platser där det finns affärer med samisk text". (Ung man)

En annan säger att när hon är på platser där det finns affärer med skyltar på samiska så känner hon bara "wow, dit vill jag gå och titta!" Även de yngre barnen har uttryckt att det ger en speciell känsla av att kunna läsa samiska skyltar och tycker att samiskan har så vackra bokstäver. För de som håller på att lära sig språket har skyltarna ett praktiskt värde. De unga som håller på att lära sig språket önskar att de fick träna på att läsa samiska och de vill bli översköjlda av samiskan. "Allt som vi exponeras för, de orden befasts. Tänk all tevereklam, folk kan dem i huvudet. Sånt som du matas med, det sätter sig. Samisk skyltning kan inte vara så svårt att få till." (Ung kvinna)

Genom skyltning på samiska ser och lär sig fler hur ord stavas på samiska. Unga anser att samisk skyltning skulle öka intresset för det samiska språket och fungera som motivation att lära sig samiska, det skulle därmed ha en betydelse för språkrevitaliseringen. Vi måste också ständigt påminna oss själva att inte byta språk till svenska berättar en förälder. "Skyltarna påminner oss om att vi inte ska glömma bort att prata samiska." (Förälder)

Förutom det praktiska värdet av att kunna läsa på samiska i samhället blir skyltarna även en signal om att det samiska språkets status i samhället. Den 1 juli 2009 fick Sverige en språklag, där slås det fast att de nationella minoritetsspråken ska skyddas och främjas särskilt (SFS 2009). Att främja språken handlar bland annat om att synliggöra dem och synliggörandet av språken handlar om att stärka språken i sig (Språklagen i praktiken - riktlinjer för tillämpning av språklagen 2011). Genom att exponera språken och skapa nya möjligheter att använda dem flyttas deras position fram i samhället.

"Skyltarna påminner oss om att vi inte ska glömma bort att prata samiska"

Per-Nila Stålka, samisk företagare

I vår butik har vi valt att skapa en samisk normmiljö, därför skyltar vi på nord- och lulesamiska. Som en markering har vi valt bort svenska, det är ändå så dominerade i samhället. Däremot skyltar vi vissa saker på engelska så att dem som inte förstår samiska får en möjlighet att förstå. Vi tycker det är kul att synliggöra det samiska språket. Visst har vi fått reaktioner på vår skyltning, en del tycker att det är jättekul. Det samiska borde synas mer i den offentliga miljön, då ser man ju att här finns en samisk närvaro.

Att efterfråga samisk skyltning

**Britt-Inger Baer,
förskolelärare**

När barnen ser skyltar blir det en ordbild för dem och till slut känner de igen ordet. Sätter man en bild på ett djur på väggen och namnet under så förknippar de ordet med det djuret. De känner igen det utan att de tänker på det. Vi sätter barnens namn på golvet varje dag när vi samlas och till slut lär de känna igen sitt namn och de samiska bokstäverna. Det är också viktigt hur man placerar skyltarna. Vi har varit på biblioteket, där har de en skylt på samiska men den är för högt upp.

Efter att vi hade pratat med de unga om saknaden av samiska skyltar vände vi oss till rektorer på olika skolor, verksamhetschefer, butikshefer, restaurangägare och företagare och berättade att de unga efterfrågar samiska skyltar i samhället. Vi ställde frågan varför de inte har skyltat på samiska. ”Det är en bra fråga, jag vet helt enkelt inte. Kanske för att ingen har frågat efter det förr” (Handläggare)

Alla tillfrågade svarade att ingen hade frågat efter dem tidigare och därför har de inte tänkt på att de kunde skylta på samiska. Andra språkgrupper hade framfört önskan om skyltning på andra språk på grund av att de inte behärskade svenska. Andra skäl som angavs var att de inte har de ekonomiska resurserna eller kunskaperna för att ta fram sådana skyltar. En butikschef pekade på det som han såg som praktiska problem.

”Det är ett väldigt stort projekt, jag vet att det finns butiker som kör flerspråkigt, men det är ett enormt arbete bakom det. Jag skulle säkert kunna göra något åt skyltningen men jag kan inte samiska själv. Det skulle vara kul om det funkade men det är business, frågan är om det är värt vad det ger.” (Butikschef)

Det råder ofta kunskapsbrist kring vilka anspråk minoritetsgrupper efterfrågar visar ”Rapporten om tillämpning av lagen om nationella minoriteter” som är framtagen av Länsstyrelsen i Stockholms län har tillsammans med Sametinget (2013). Kunskapen och medvetenheten om de nationella minoriteternas behov och förutsättningar i olika frågor är begränsad eftersom dessa inte kartläggs systematiskt.

I Jokkmokk finns det samiska främst på officiella skyltar på och i offentliga byggnader, som på kommunhuset där man också har rätt att använda samiskt språk. Kommunhuset är en byggnad där unga inte vistas så mycket och det vore önskvärt om man kunde använda samiska och ha samisk skyltning på ställen som barn och unga ofta besöker. Det finns även samisk skyltning utanför biblioteket, museet och simhallen. Flera föräldrar har pekat ut hälsocentralen, barnvårdscentralen och folktandvården som sådana platser de önskar att barn och vuxna kunde använda och få information på samiska.

När det gäller sjukvården så finns det ingen lagstadgad rättighet att få prata sitt språk. Det enda lagen säger är att landstingen ska göra vad de kan för att se till att det finns personal som kan samiska. Det finns inte heller någon samisk skyltning på hälsocentralen och folktandvården i Jokkmokk. FN:s specialrapportör i hälsofrågor har undersökt hur Sveriges regering implementerar rätten till fysisk och mental hälsa på nationell och internationell nivå (<http://www.refworld.org/pdfid/46238e392.pdf>). I rapporten föreslås att Sverige ska ge en ökad möjlighet till vård och information om hälso- och sjukvård på samiska.

För att underlätta för fler att skylta på samiska har språkprojektet tagit fram samisktextade skyltar på syd-, lule- och nordsamiska. Skyltarna är dels anpassade till en institutionsmiljö och dels anpassade efter de ungas önskemål. Skyltarna och affischer kan laddas ner gratis från flera hemsidor bland annat projektets hemsida (www.giella.se). Skyltunderlaget har också delats ut till de rektorer, verksamhetschefer, butikschefer, restaurangägare och företagare som vi tidigare besökt och som inte hade samisk skyltning.

**Buorisboahthem!
Bures boahтин!
Välkommen!**

**Onnegåetie
Toalett**

SAFM

Arbeta med språket

Förutom samiskspråkiga skyltar på samhället vill de unga ha produkter med samiska texter. För att arbeta praktiskt med språket och för att ta reda på specifikt vilka produkter de unga efterfrågade anordnades fem graffitiworkshops. Med graffitiworkshoperna ville vi skapa ett intresse bland de unga att leka och arbeta med samiska ord och uttryck. Klass 5 och 6 från Sameskolan i Jokkmokk deltog i arbetet där de steg för steg bearbetade och lekte med språket och avslutningsvis spraymålade graffiti med samisk text på stora uppspända dukar. Graffititemat valdes för att spraymålade graffiti är ett modernt uttryckssätt som tilltalar de unga. Platsen för workshoparbetet var dels på museet och dels ute i naturen, allt för att komma bort från känslan av skolarbete. Arbetsmaterialen hade valts efter kriteriet att vara både modernt men ändå med inslag av samiskt. De spraymålade på t-shirts och på renhorn och graffitin har målats på streckplast och möbler och även på presenningar som används till att täcka skotern med.

”Det är kul att få klottra på samiska!”

Elever i 5-6:an på sameskolan

Det är kul att få klottra på samiska! När vi gjorde graffiti sprang vi först runt och målade på alla plastdukar. Sen började tjejerna spraya för sig och killarna för sig. Visst var det svårt att komma på de där samiska orden som man ville skriva. Innan vi sprayade hade vi ritat upp en mall, det var roligt när man såg vad det blev av dem. Det blev inte alltid som man trodde.

Vi skrev olika samiska ord, jag tyckte det var jättekul, vissa grejer var lite svåra. När jag använder min t-shirt som jag gjorde, så frågar de flesta vad det står på den.

Graffitiworkshops

En ung flicka skriver *fábmo* och *vajmmo*, som betyder styrka och hjärta, orden har hon valt för att de är så fina berättar hon. En annan flicka berättar att hon har valt ord som hon tycker är tuffa och som hon inte använder varje dag i samiskan. Vi är mitt uppe i en workshop där de unga sitter om vartannat på golvet i en stor lokal. Golvet är täckt med skisser, teckningar, ritpapper, pennor, målarfärg och böcker. I ett hörn arbetar några intensivt och koncentrerat med att trycka på t-shirtar och i ett annat hörn sitter unga vid bordet och skär ut schabloner. Det är många ord som översätts från engelska till samiska som till exempel "bad hairday" *luhtákvuobda* och "Jokkmokk rules" *Jáhkmáhkke gájk buoremus*, ord som speglar språket i de ungas vardag där de engelska uttrycken ständigt är närvarande. Orden och uttrycken ska de sedan spraymåla på stora plastdukar som är uppspända mellan tallarna inne i skogen.

Morgonen när det var dags att gå ut i skogen med lådor fulla av öppnade sprayburkar hade alla sett fram emot. Kvällen innan hade platsen fyllts av målardukar av genomskinlig streckplast som varv efter varv hade virats runt tallarna. Skogsdungen ligger inte långt ifrån skolan och hit brukar skolan gå för att grilla och under vintern åka i pulkbacken. Det är ett populärt vandringsstråk och det var många nyfikna som stannade till för att betrakta eleverna när de gick loss med sprayfärgen på dukarna. Det fanns inga regler förutom att inte spraya på naturen. I timmar arbetade ungdomarna intensivt med sprayburkarna mellan dukarna. Två bord och stolar, en dator och stora sarvhorn hade också lagts ut för att spraymålas. Fördelen med att vara ute i naturen och spraymåla är att lukten blåser bort direkt och att stora konstverk gör sig bra bland gröna talldungar. Vid graffitiarbetet blev skogen ett stort galleri och de färdiga konstverken, som var fyllda med ord och uttryck på samiska i regnbågens alla färger, blev ännu mera bländande när solen lyste genom plasten.

"Jáhkmáhkke gájk buoremus"

**Sunna Kuoljok-Lövgren,
konstnärlig ledare i
graffitiprojektet**

Språk och bild hänger ihop för mig: två sätt att beskriva, kommunicera. Jag saknade att kunna arbeta kreativt när jag gick i skolan. Jag tror att jag hade haft lättare att ta till mig nya saker om de hade kretsats kring bild eller formgivning. När vi målade graffiti och hade våra workshops lossnade en del sega kuggjul i språkanvändningen som sällan kommer i rörelse annars: många nya översättningar och kombinationer dök upp, samtidigt som eleverna hade roligt. De provade sig fram, gjorde fel, gjorde om och till slut blev det rätt. Jag hoppas att det arrangeras mer av dessa workshops, kanske inte bara just för unga.

Nya ord

I graffitworkshoperna uppmuntras de unga att uttrycka sig på samiska med ett modernt uttryck. De valde själva vad de ville skriva och bollade orden mot lärarna och provade i skisser och teckningar. När jag fråga eleverna vad de tyckte om att skriva graffiti på samiska svarade några att det var svårt.

“Först var det lite svårt att komma på orden som man skulle skriva när det skulle vara på samiska. Det var ovanligt att skriva på samiska.”
(Elev)

Några ord som de ville översätta till samiska var “skoter äger”, “topmodel” och “tuff”. Det är exempel på aktuella ord för unga idag och som de själva ville lära sig. Att det var viktigt för dem återspeglades i det engagemang de visade under arbetet.

Det samiska samhället behöver följa med i samhällets utveckling och det behövs ständigt nya samiska ord. Att ta fram dessa ord kan vara problematiskt och enligt Jernsletten är det också en utmaning att få det samiska samhället att använda orden (2002).

I det praktiska arbetet under graffitiworkshoperna berättar en lärare att tanken att arbeta med nya samiska ord inte hade uppstått tidigare och säger att det har varit svårt att komma på de moderna samiska uttrycken men att de behövs. I workshoparbetet uppstod en kreativ miljö som bidrog till att eleverna själva blev intresserade av att leta de rätta samiska orden som de önskade använda.

“Nu när de jobbade var det några som kom på nya uttryck som de inte kommit på tidigare jag har försökt få dem att skriva ord på papper men det kommer inte naturligt. När de är i en sån här situation kommer nya ord, då kopplar hjärnan in.” (Lärare)

Lärarna upplevde arbetet med nya ord och uttryck som ett väldigt svårt arbete som helst bör ske under en längre tid då man får bearbeta orden. De uttryckte också att man helst bör vara flera som sitter och tillsammans arbetar med orden, för att få hjälp kontaktade lärarna språkarbetare. Lärarna nämner vikten av att samiska ska vara ett språk som inte bara kan användas i kåtan eller i renskogen och att det är viktigt att se vad som är aktuellt idag, i det moderna samhället.

“En del moderna ord är viktigt att de finns, som tuff till exempel som inte finns i lulesamiska men som språkarbetarna nu arbetar med att ta fram sedan vi frågat efter det” (Lärare)

Även språkarbetaren beskriver arbetet som en utmaning, att svårigheten ligger i att hitta ord som är korta och slagkraftiga. Andra svårigheter som språkarbetaren nämner är att veta vilka ord som är aktuella och “inne” och sedan kunna tolka betydelsen av dem. En stor del av de ord som språkarbetarna tidigare arbetat med att ta fram är anpassat för att kunna använda samiska i myndighetssammanhang och de hade inte tidigare arbetat med slanguttryck.

“För ett hotat språk som har så få talare är fokus i första hand att få fler talare. För att använda slanguttryck ska du vara säker i ditt språk. Vi har inte kommit dit att vi har översatt slang tidigare” (Språkarbetare)

“För att använda slanguttryck ska du vara säker i ditt språk”

Britt Inger Tuorda, språkkonsulent

Skylltning är viktigt, om inte vårt språk syns eller hörs så finns den inte. Vi behöver också nya ord. Slanguttryck följer med i samhällets utveckling, vilket språk det än är. Det är roligt att vi kan utveckla den delen också i samiskan. Det borde finnas en grupp i Sverige som jobbar med samisk terminologi och som man kan kontakta när man behöver råd. Det finns ett stort behov för det, föräldrar och de som jobbar på skolan med språket behöver ett stöd någonstans ifrån när de inte finner orden i en ordbok.

Slutord – Ett levande språk

Det är viktigt med samisk skyltning och att det samiska är synligt i vår vardag. Avsaknaden av samiska i vardagsmiljön uttrycks av många, trots språklagen så är flerspråkligheten i Jokkmokk till en stor del osynlig. De unga har klart och tydligt uttryckt att det samiska språket är viktigt och de önskar att fler ska få möjlighet att lära sig samiska, även de som inte är samer. Viljan att det samiska språket ska leva vidare är stark och vi måste alla arbeta tillsammans för att bidra till det samiska språkets utveckling. En ung kvinna berättar varför hon anser att det är så viktigt att lära sig samiska. “Jag gör det för min egen skull och för mina barnbarn, för att jag vill att språket ska leva kvar.” (Ung kvinna).

De ungas idéer och önskemål har legat till grund för språkprojektets arbete samtidigt har de själva lyfts in som aktiva deltagare. Med språkspaningen synliggör och riktar de unga uppmärksamhet mot språket de möter i sin vardag, de läser det på TV, i tidningar, på datorn och mobiltelefonen, på bilder på T-tröjor och brödpaket, text som de unga önskar skulle vara på samiska. De har arbetat kreativt och visat hur roligt det är att arbeta med det samiska språket. Genom att måla graffiti med samisk text har de uppmuntrats att uttrycka sig skriftligt på samiska på ett experimentellt och lekfullt sätt. De unga som i sitt dagliga tal använder inlånade ord anpassar språket och förändrar ständigt uttrycken. Idag kryddas deras språk av engelska uttryck och även i det samiska språket behövs snabba, “tuffa” uttryck något som de i detta projekt har arbetat med. Ju mer man behandlar och experimenterar med sitt språk, desto närmare kommer man språket. De ungas samiska språk idag är det levande samiska språket idag och för framtiden.

De ungas önskan om en förändring i vårt lokalsamhälle där det samiska i framtiden ska var mer synligt har varit en drivkraft i projektet. Vi har alla ansvaret att agera för att vårt samhälle ska bli en samisk miljö, vi, tillsammans med våra samiska barn och unga.

“Jag gör
det för min
egen skull
och för mina
barnbarn, för
att jag vill att
språket ska
leva kvar”

Gun Aira, samiskalärare

Vi behöver varandra och vi behöver hjälpa varandra för att få det samiska språket att gå framåt. Barn och unga behöver få mer kontakt med de äldre. De äldre kan bidra med att lyssna och vara en som har tid att föra över språket och de samiska värderingarna, om djur och natur och hur man ska förhålla sig mot andra människor. De kan förklara saker som håller på att försvinna för att vi inte har tid idag, saker som måste överföras från en generation till en annan. Språket är knutet både till ord och handling, det är det som är så fantastiskt, att de följs åt.

Litteratur

FN:s Barnkonvention, UNICEF artikel 30 (2009)

Helander, Nils Øivind (2002). Flerspråkligheten i det samiska samfunnet. I: Mørck, Endre & Magga, Tuomas (red.) (2002). Samiska i ett nytt årtusende. København: Nordiska ministerrådet

Jannok Nutti, Ylva (red.) (2011). Att vara ung: mellan cafébesök och traditionella kunskaper: projektrapport = To be young : between café visits and traditional knowledge : project report. Jokkmokk: Ájtte

Jernsletten, Nils (2002). Samisk språk i dagens samfunn - behov och muligheter. I: Mørck, Endre & Magga, Tuomas (red.) (2002). Samiska i ett nytt årtusende. København: Nordiska ministerrådet

Landry, Rodrigue & Bourhis, Richard Y. (1997) Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An Empirical Study. I: Journal of language and social psychology, Vol. 16, No. 1.S. 23-49. Avon

Magga, Ole Henrik (2002). I: Bårjås: diedalasj ájggetjála Árran - julevsáme guovdásj. 2002, Julevsámegiella uddni - ja idet? : Lulesamisk språk i dag - og i morgen?. Drag: Báhkko

SFS 2009

Språklagen i praktiken: riktlinjer för tillämpning av språklagen. (2011). Stockholm: Språkrådet

Elektroniska källor

www.giella.se

http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/manniska-och-samhalle/nationella-minoriteter/Arssrapport_2012_Minoriteter_slutversion.pdf

<http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2011/nationella-minoriteter-rapport-om-tillampningen-av-lagen-2010.pdf>

<http://www.refworld.org/pdfid/46238e392.pdf>

<http://www.sametinget.se/70485>

Skyltar

Projektet har tagit fram skyltar på lule-, syd- och det nordsamiska språket för att underlätta för fler att skylta på samiska. Skyltarna har finansierats av Åtte museum, Jokkmokks- och Gällivares minoritetsspråkmedel och Samiskt språkcentrum. Skyltarna finns i flera versioner, en del har bilder som tex toalettskylten andra har enbart text. Skyltarna finns att ladda ner från projektets hemsida www.giella.se under fliken ”Igår, idag och imorgon” och sedan under fliken ”Varsågod – Skyltar att ladda hem”. Nedan finns en lista på de ord som har översatts.

Svenska	Lulesamiska	Nordsamiska	Sydsamiska
Aktuellt	Ájggeguovddel	Áigequovdil	Daelie!
Anslagstavla	Guládisdáblllo	Almmuhandávval	Bievnesh-taavle
Arbetsrum	Barggoladnja	Bargolatnja	Barkoetjiehtjele
Aula	Gulldalimladnja	Aula	Savka
Barnrum	Mánájladnja	Mánáidlatnja	Maanajtjiehtjele
Bibliotek	Girjjevuorkká	Girjerájus	Gærjagåetie
Brandredskap	Jáddadimräjddo	Čáskadanrusttet/ rusttegat	Dállejamhkehtjimmie- dirregh
Café	Kafea	Kafea	Prihtjhgåetie
Datasal	Datávrråladnja	Dihtorlatnja	Datovresavka
Entré	Oajvveuksa	Boarstu/Feaskkir	Tjaangeldahke
Entréavgift Barn gratis	Besalvismákso, máná máv- sodagi	Sisabeassanmáksu	Namhtah maanide
Expedition	Dåjmadahka	Ekspedišuvdna	Dåastove
Expeditionstider	Dåjmadakájge	Ekspedišuvnnaáiggit	Dåastoveaejkieh

Svenska	Lulesamiska	Nordsamiska	Sydsamiska
Fritids	Asstoåroj	Astoáigi	Eejehts
Förråd	Vuorkká		Våarhkoe
Första Hjälpen informa- tion	Vuostasj viehkkie diededibme	Vuosttaš veahkkedieh- tojuohkin	Neavroeviehkke biēv- nesh
Första hjälpen/ Första förband	Vuostasj viehkkie / Vuostasj gurpas	Vuosttaš veahkkečanastat	Voestes viehkke
Glas färgat/ofärgat	Glása, bájnno / bájnodak	Ivdneláset/ivnnheis láset	Klaeriedamme klaash / tjalse klaash
Helger	Base	Basit	Aejlegh
Hiss	Hissa	Hissa	Lutnjije
Här sorterar vi	Dánna tjuolldep	Dás mii čuoldit	Veesmebe daesnie
Hörsal	Gulldalimladnja	Guldalanlatnja	Goltelimmiesavka
Idrott	Idráhtta	Valástallan	Vitnedimmie
Information	Diededibme	Diehtujuohkin	Biēvnesh
Ingång	Sisimannam	Boadáldat	Tjaangeldahke
Inträde	Besalvismákso	Sisamáksin	Tjaangeme maaksoe
Konferensrum	Konferänssaladnja	Čoahkkinlatnja	Tjåanghkoe-tjiehtjele
Kontor	Kontávrrá	Kontuvra	Kontovre
Kontorsmaterial	Kontávrrárusta	Kontuvraávdnasat	Kontovredirreggh
Kopieringsrum	Moattedimladnja	Mánngenlatnja	Jieniedimmie-tjiehtjele
Källsortering	Ruhketjuolldem	Roaskečuoldin	Raateveesmeme
Kök	Tjiekka	Gevke	Tjöövke
Lekrum	Ståhkamladnja	Stoahkanlatnja	Stååketjiehtjele
Lärarrum	Åhpaddidjladnja	Oahpaheddjiidlatnja	Lohkehtæjjetjiehtjele

Svenska	Lulesamiska	Nordsamiska	Sydsamiska
Lördagar och söndagar	Lávvodagá ja ájllega	lávvardagaid ja basiid	Laavvardahkh jih aejlegh
Matsal	Bárrámladnja	Boradanbáiki	Byöpmédssavka
Metall	Metálla	Metálla	Metaalle
Måndag-fredag	Mánnodagás-bierjjedahkaj	Mánnodagas- bearjadahkii	Máanta-bearjadahke
Möte pågår	Tjáhkanibme	Čoahkkin	Daelie tjáanghcoe
Nyheter	Sága	Ođđasat	Saernieh
Nödutgång	Hiehteuksa	Heahteuksa	Hietiegeajnoe/ Nödutgång
OBS!	Gehtja!	Fuomáš!	VUEPTH!
Pappersförpackningar	Páhpergurjo	Bábergássat	Paehperh
Personalrum	Barggijladnja	Bargiidlatnja	Barkijhtjiehtjele
Plastförpackningar, mjuk och hård	Plásstagurjo, dimes ja garras	Plástaolgožoat, garra ja dipmá	Plaastepagkh, myövhes jih garres
Porslin	Porslijinna	porsliidna	Lihtieh
Post	Pávstá	Boasta	Påaste
Postlåda	Pávstálåda	Boastalođá	Påaste
Reception	Duostudahka	Dusttohat	Dåastove
Restaurang	Bárrámsadje	Boradanbáiki	Beapmoesijjie, Restaurante
Rökning förbjuden	Suovastimbuorggo	Ale borggut!	Ij leah luhpieh rievhestidh
Sammanträdesrum	Tjáhkanimladnja	Čoahkkinlatnja	Tjáahkoetjiehtjele
Skolsköterska	Skávlåskihpasujtár	Skuvlabuohccidivššár	Skuvlesájhtere
Skötrum	Huksoladnja	Dikšunlatnja	Sájhtoetjiehtjele

Svenska	Lulesamiska	Nordsamiska	Sydsamiska
Slöjd	Duodje	Duodji	Vætnoe
Soprum	Ruhkeladnja	Roaskelatnja	Raatetjiehtjele
Sovrum	Oademladnja	Oađđinlatnja	Åeremetjiehtjele
Städskrubb	Snivvimladnja	Čorgenbierggaslatnja	Sjeakomevåarhkoie
Städskep	Snivvimskoahppa	Čorgenbierggasgábe	Sjeakomeskåápe
Stäng dörren	Dahpa uvsav!	Gidde uvssa!	Dahph oksem
Stängt	Dahppot	Gitta	Steegkeldihkie
Tack för besöket och välkommen åter	Gijtto mannamis ja buorisboahthem vas ruoptus	Giitu guossástallamis ja bures boahthin ruovt-toluotta	Mijjen læjnoeh galks mealtan
Telefon och öppettider måndag-fredag	Telefåvnnáájge ja rahpamájge mánnodagás-bierjjedahkaj	Telefovdna -ja rahpanáiggít mánnodagas-bearja-dahkii	Telefovne jìh gaahpoeaekieh máanta-bearjadahke
Till återvinningscontainern Obs! Endast kopieringspapper (ej tidningspapper, kartong)	Ådåsisadnemkontäjnerij Ájnas! Val moattedimpáhper (ij tidnikpáhper jali kartoannga)		
Toalett	Hivsik	Hivssset	Onnegåetie
Torka av fötterna	Sjavnje gábmagijit	Savnnje gápmagiid	Sávnoeh gaamegidie
Torkskåp	gájkådimskoahppa	Goikadangábe	Hievje
Trappor	tráhpa	ráhpat	Raajterh
Utgång	Álgusmannam	Olgouksa	Vualkadh okse
Varsågod			Duelie
Var vänlig stäng dörren efter er	Dahpa uvsav!		Dahpede oksem
Välkommen	Buorisboahthem!	Bures boahthin!	Buerie bæteme

Svenska	Lulesamiska	Nordsamiska	Sydsamiska
Välkommen åter	Buorisboahthem vas ruop- tus!	Bures boahthin vas ruovttoluotta!	Buerie bæteme vitht
Vänligen stör ej	Ale ráfeduhte!		Aellieh fijnehth
Öppet	Rahppot	Rabas	Gaahpode
Öppettider	Rahpamájge	Rahpanáiggit	Gaahpoebaelieh

Affisch som kan hämtas från projektets hemsida, www.giella.se. Design Sunna Kuoljok-Lövgren

Gränslösa möjligheter

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala
utvecklingsfonden

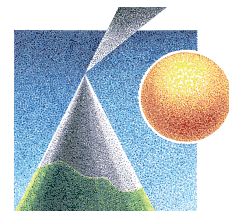

INTERREG
IV A NORD

Gränslösa möjligheter

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala
utvecklingsfonden

Ájtte

ISBN 978-91-87636-23-3